

23.

Izvjješće Petra Marianija 1654. godine

1. Opis izvješća

Pismo se nalazi u SOCG, vol. 267, f. 495 i 506. Objavio ga je Farlati (IV, 144).

2. Sadržaj izvješća

U pismu od 5. rujna 1654. Mariani se opravdava pred Propagandom i iznosi svoje mišljenje o sporu s glagoljašima. On nije protiv učenja i liturgijske upotrebe staroslavenskoga ("ilirskog") jezika; ali uza nj treba učiti i latinski. On se još sjeća kad su svećenici u Rijeci upotrebljavali samo "ilirski". Sada, međutim, imamo ondje ilirskih i latinskih svećenika.

Učenje latinskog jezika potrebno je zbog više razloga.

Iz moje biskupije također idu crkveni ljudi na državne sabore gdje se govori latinski. Mnogi iz laičkih krugova, pa i neki "mehaničari", vide potrebu latinskoga, i kako se može tolerirati neznanje latinskoga u svećenika? Senjska biskupija dobila je pravo pečata (tj. pravo ovjerovljavanja službenih isprava i njihovih prijepisa). Kako će svećenici ovjerovljavati isprave pisane latinskim jezikom? Osim toga iz Mađarske se širi heretička nauka kojoj će se moći oduprijeti samo učenici svećenici. A može li netko biti učen bez znanja latinskoga? Na koncu Mariani veoma uvijeno prigovara Propagandi što tiska knjige za glagoljaše. Taj kler, završava Mariani, nema uopće navike za učenje: nakon što se upute u jednostavno čitanje misala i brevijara, bave se poljodjelstvom i vinogradarstvom.

3. Izvjješće

Eminentissime et Reverendissime Domine Domine et Patrone Colendis-
sime!

Litteras Eminentiae Vestre datas ab Urbe die 14. Aprilis currentis anni³²⁹,
nunc primum die 30. Augusti mihi exhibitas cum summa reverentia et vene-

³²⁹ 14. travnja 1654. u Kongregaciji je čitan "libellum supplicum populorum catholicorum dioecesis Modrussensis in Dalmatia, petentium a Sacrae Congregatione aliquod remedium contra praedictum decretum a proprio loci ordinario emanatum ac publicatum ut oratores utantur idiomate antiquo et usitato Illirico.

Sacra Congregatio respondit esse scribendum ad Reverendum episcopum Modrussensem pro informatione, et ut causas innovationis et Decreti praedicti referat. Interim esse scribendum ad Reverendum episcopum Veglensem uti propinquum etiam pro informatione" (*Acta*, vol. 23, f. 38v-39r). Ovo pismo predstavlja Marianijev odgovor na navedeni dopis Kongregacije.

ratione accepi; ita ille vir bonus³³⁰, qui personam meam apud Eminentiam Vestram et apud istam Sacram Congregationem detulerat, quasi ego usum Illyricae linguae tollere et abrogare de facto intenderim, exhibere mandata Eminentiae Vestrae aliquot mensibus hic apud se detenta vel timore male narratae rei, vel alia sibi consueta praerogatione ductus, retardavit. Profiteor igitur sincere et candide coram Eminentia Vestra et ista Sacra Congregatione, me numquam intentionem huiusmodi tollendorum nimirum Illyricorum exercitiorum aut habuisse, aut habere; illud vero non inficior me horum memorumque sacerdotum ruditate et suprema litterarum inscitia qua laborant, inductum ut scholas parvulorum Latinas in singulis parochiis erigerem, quatenus hoc adjumento deinceps possint tantisper ad maiorem rerum spiritualium cognitionem hi rudes et omni cognitione divinarum rerum privati sacerdotes et populi, ad Dei et Ecclesiae gloriam, propriamque salutem assurgere. Non incongrue autem, quantum mihi quidem videtur, existimavi et Latinam linguam et Illyricam, earumque exercitia simul in iisdem hominibus et ecclesiis stare, et se mutuo compati posse; nam et in hac ipsa civitate Fluminensi, ex qua scribo, olim mea memoria, omnes sacerdotes Illyricis solum, et vix aliis exercitiis utebantur; nunc utrisque adeo laudate et gloriose excellunt, ut et Illyrici et simul sint latini; ipsaque Illyrica exercitia prorsus musice et ad concentum numerose decantent, cum gloria gentis et civitatis ornamento.

Accedunt et hae summae sequentes causae, quae necessaria in ecclesiasticis reddunt Latinae linguae cognitionem in his partibus Hungariae subjectis.

Quod nimirum generalibus in diaetis ecclesiastici viri et mea ipsa dioecesis locum et vocem habeat; quod jus et religionis catholicae ob votorum augmentum utilitas, sine Latinae aliqua linguae notitia per meos retineri et conservari nulla via aut modo potest. In comitiis enim illis publicis quotquot comparent ecclesiastici, tot viros doctissimos et sapientia claros est censere, non hos huiusmodi, quales hactenus fuerunt, non solum re sed et loquella carentes, agricolis potius habitu corporis pares, non sacerdotibus similes.

³³⁰ *Vir bonus* ovdje zapravo znači *zao čovjek*, jer ga je taj optužio kod Kongregacije. Čini se da je riječ o Antunu Rožmaniću, bakarskom kanoniku na kojega se 19. listopada prošle godine tuži Mariani (SOCG, 218, f. 459-460). U svojim odredbama za Bakar Mariani ga dva puta spominje (BAS, I., br. 6; Sladović, 378-379). Inače je Marianijeve dekrete za Bakar potvrdio 1653. sam car Ferdinand i ostrogonski metropolit.

U arhivu Propagande imamo još jedno pismo, napisano čini se 1656. godine, zapravo molbu 12 bakarskih svećenika da im se pošalju glagoljski brevijari: "La collegiata chiesa di 12 canonici nella terra di Buccari in Dalmazia alli confini del Turco giurisdizione del S. conte Zrino vicere di Crovattia et celebra li Santissimi sacrifici et officia li divini officii nella lingua et carathere Illyrico Hieronymano et ritenendosi scarsa delli Brevijario illirico et un altro libro...acciò possino continuare nel medesimo idioma servir Iddio a consolazione di quelli popoli" (SOCG, vol. 267, f. 617). Pismo je upućeno prefektu Kongregacije.

Alterum est, quod mea quoque dioecesis sigillum, fidem dignitatis apud nos vocatum recentibus comitiis a regia Majestate et regno obtinuerit, quo per veterem totius Sacrae Coronae, ab ipsis sanctissimis regibus derivatam consuetudinem, potissime juridicarum litterarum scripturae et acta saecularium magnatum et nobilitatis non alia quam Latina lingua scripta firmentur et per ecclesiasticos ipsos expediantur; quae latinitatis si absit cognitio, necesse est tam decoro, imo etiam suo tempore et circumstantiis utili privilegio meam Ecclesiam privari.

Uterius, si quod Deus avertat, pars haeretica Hungariae aliquando in tantum praevaleret, ut liberum exercitium eorum irreligionis etiam in Sclavonia et Croatia, quod in publicis comitiis toties et non adeo pridem tentarunt, concedi deberet; necessum naturali modo esset hanc meam omni ex parte rudem dioecesim, quasi uno quodam ictu, momento temporis in catholica fide concidere et interire; nemine doctrina aliqua sacrarum litterarum, vel eius notitia resistente.

Cuius contrarium prorsus est in universa Hungaria et hic mihi vicina sub alio praelato Sclavonia: quibus in locis non solum praelati et capitula, sed etiam parochi et capellani optimarum litterarum philosophiae et theologiae sunt passim periti, et in sacris concionibus, aliisque exercitiis spiritualibus apprime experti, ut quasi videre sit tot sapientes quot presbyteros, et quot canonicos tot doctores. Mea vero dioecesis unica ex omnibus totius regni in obscuro litterarum et tenebris obruta ac sopita propter ignorantiam, errorum matrem, meo summo dolore et afflictione delitescit, in qua per huiusmodi sacerdotes et parochos pure Illyricos sacrae contiones et exhortationes nec fieri possint ob incitiam, nec ad praesens fiunt; sed neque ex talibus ulli ad sacras confessiones audiendas recte, uti oportet, assumi, nisi propter summam necessitatem valent; exemplo claro, quod non multos ante hinc annos, certus in mea dioecesi a 60 annis parochus inventus fuerit absolutionis formulam nescisse, quanto minus competenti modo poenitentis substantiam et confessionem discernere.

Latinitas porro adeo communis et in tantum diffusa toto Hungariae regno existit, ut eam non solum maiores et doctores, viri ecclesiastici et saeculares, verum etiam ipsi passim mechanici callere visantur; quanto magis illa his quoque in nostris locis presbyteris et ecclesiasticis convenientior et necessaria est, Eminentiae Vestrae et aliis Eminentissimis Patribus dijudicandum relinquo.

In eo etiam atque etiam instanter supplicans Eminentissimis Vestris, ut quando majus aliquod Illyricum opus typo committere intendunt, reddamur prius nos residentes episcopi de eo certiores, qui nostrarum Ecclesiarum necessitates et vulnera manu palpamus; fit enim alias, ut per aliquorum suggestiones (novit Deus ad quos illorum particulares fines, forte etiam promotiones) talia suggerantur, quae aerarium Sacrae Congregationis non modice minuunt, paucum au-

tem, vel nullum in rebus spiritualibus efficiunt fructum; supponendum enim certo est sacerdotes Illyricos raros, vel vix aliquos sibi huiusmodi librorum lectionibus et exercitationibus dare, quia hi numquam assuerunt discere, nec habitum discendi habent; utpote qui post assecutionem simplicis lecturae Breviarii et Missalis, totos se agriculturae, vinetis et huiusmodi aliis rebus dederunt.

Haec habui, quae ad gratiosum praeceptum Eminentiae Vestrae quam obsequiose et humiliter referrem, exoptans a Summo Deo Eminentiae Vestrae omnem felicitatem.

Datum Flumine S. Viti die 5 Septembris 1654.

Eminentiae vestre humillimus et devotissimus servus

Petrus Mariani Episcopus Segniensis et Modrusiensis

24.

Izvjješće Martina Brajkovića oko 1700. godine

1. Opis izvješća

Kod Brajkovića ćemo odstupiti od strogih kriterija u određivanju što su to *izvjješća ad limina*. On je bio u stalnom dopisivanju s Rimskom kurijom, s raznim kongregacijama i sa samim Svetim Ocem, ali nijedan od tih dopisa niti izričito spominje da se njime ispunjava obveza takvih izvješća, niti se to prema sadržaju može zaključiti. Budući da se u tim dopisima ipak izvješćuje Sveta Stolica o stanju u Senjskoj i Modruškoj biskupiji, te da su oni bogati sadržajem, odlučili smo objaviti četiri od tih dopisa.

a) Izvjješće Svetom Ocu o stanju biskupija, oko 1700. godine. Nalazi se u Arhivu Propagande, *Scrittura Congressi, Ungheria, Transilvania*, vol. 2, ff. 403r-405r. Objavili su ga Farlati (*Illyricum sacrum*, IV., str. 152-153) i Sladović u svom prijevodu na hrvatski (str. 46-48).

b) Izvjješće jednoj Kongregaciji (vjerojatno Propagandi) o pitanju shizmatika u biskupijama, iz istog vremena. Objavili su ga Farlati (ondje, 153-155) i Sladović u svom prijevodu (ondje, 49-52).³³¹

c) Pismo kardinalu Državnom Tajniku 11. srpnja 1702. Nalazi se u ASV, *Lettere di Vescovi e di Prelati*, vol. 98, pp. 46-47.

³³¹ Ostala Brajkovićeva izvješća kod *Farlatija* na str. 149-152, 156-157; kod *Sladovića* na str. 42-45. Ima Brajković još jedno izvješće Svetoj Stolici (v. *Farlati*, IV., str. 149), ali jasno je da je tome izvješću bio povod način imenovanja senjskih i modruških biskupa i ono nema namjeru dati cjeloviti prikaz stanja biskupija. Papa Klement 15. travnja 1702. preporučuje caru Brajkovića protiv presizanja svjetovnjaka, na što se Brajković tuži u ovom pismu papi (*Sladović*, 318).